

MIMOŘÁDNĚ nadané DĚTI

**Mgr. Ivana Němcová
Mgr. Irena Dojčánová**

PPP Pardubice

**„NADÁNÍ MÁ KAŽDÝ,
JEN JE POTŘEBA HO
OBJEVIT A
ROZVÍJET.“**

„Nadaný? To myslíte vážně? Prosím vás, vždyť to dítě neumí číst, a vlastně ani počítat! Zapomíná pomůcky, většinu vyučování je buď úplně mimo, nebo se na něco nepodstatného ptá. Něco vám řeknu. Pro mě je nadaný ten, na kterém to na první pohled poznám, takový ten skutečně mimořádný, takový ten ... MALÝ GÉNIUS, jestli mi rozumíte,..."

(učitelka ZŠ)

„Nadaný se ve škole na první pohled
vymyká, psychologové takového žáka
rozpoznají díky léty osvědčeným metodám
a nudu v základní škole vyřeší
encyklopedie nebo úkoly navíc.
No a pro starší žáky dobře postačí
víceletá gymnázia...”

(psycholog z PPP)

horizontální klasifikace nadání

=

vyčlenění různých typů nadání:

- ✓ **hudební**
- ✓ **výtvarné**
- ✓ **jazykové**
- ✓ **matematické**
- ✓ **sportovní...**

vertikální klasifikace nadání

=

**rozlišení nadání podle stupně
aktualizace:**

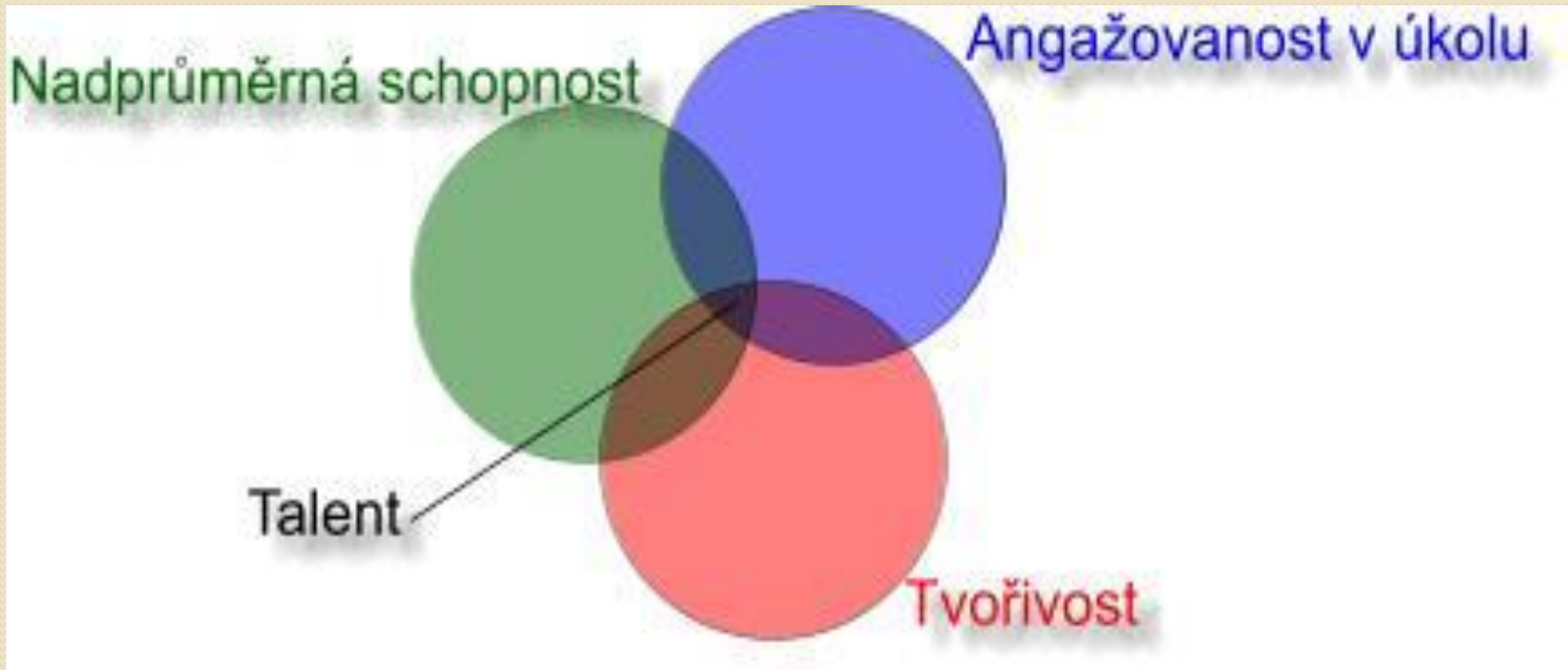
- ✓ **latentní (potenciální)**
- ✓ **manifestované (aktuální)**

**faktory odpovědné za přechod
potenciálního nadání v aktuální:**

**sociální podmínky, aktivita osobnosti,
učení a trénink**

MODEL NADÁNÍ J.S.RENZULLIHO

(Renzulli, 1978) – tříkruhová koncepce, poprvé vymezila tzv. „**nadané chování**“

schopnosti = stabilní

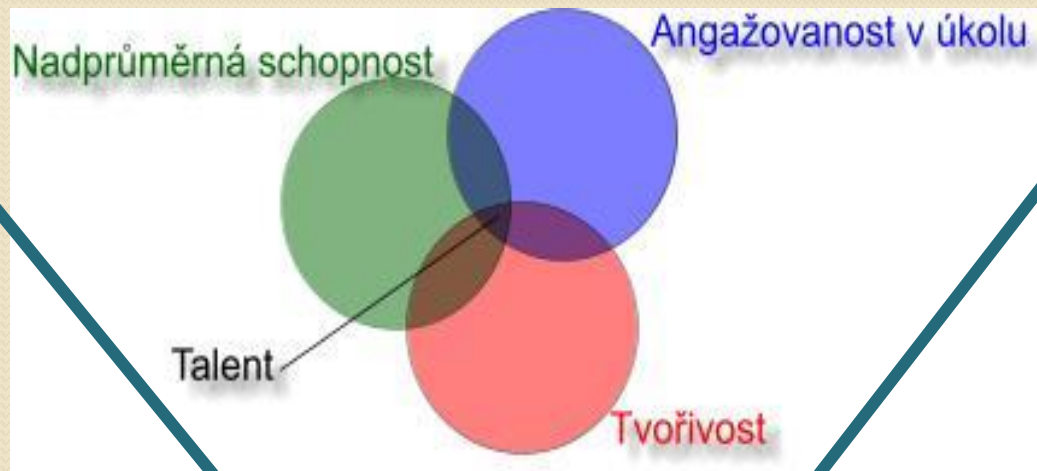
tvořivost + angažovanost v úkolu = variabilní

MODEL NADÁNÍ F.J.MÖNKSE

(Mönks, 1987)

škola

vrstevníci

rodina

**se školní úspěšností nejvíce souvisí
intelektové schopnosti:**

- **verbální**
- **početní**
- **prostorové**
- **paměťové**

rozlišujeme:

nadání

mimořádně nadání

bystří

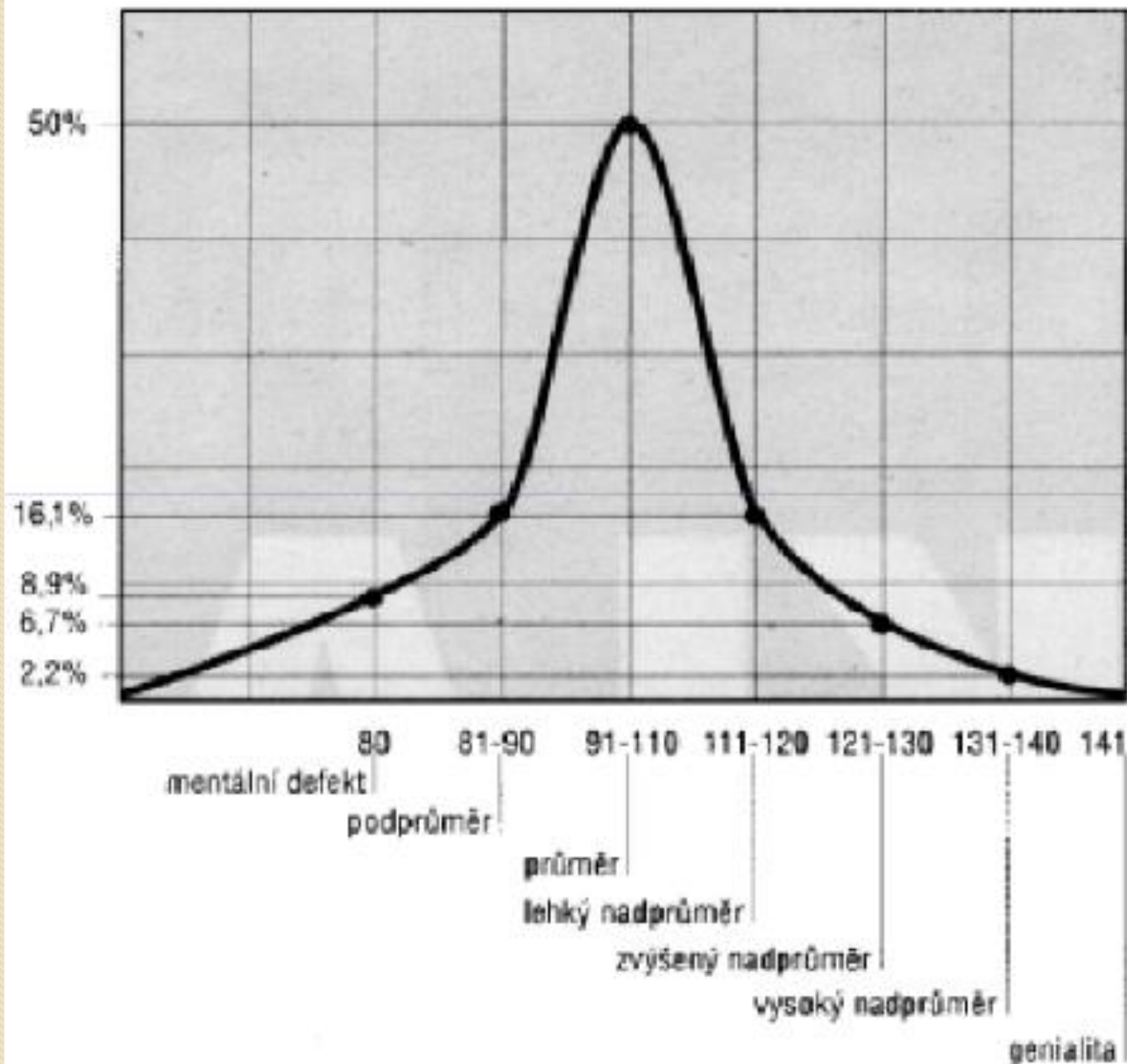
nadání

bystří, nadání

vysoce nadání

Gaussova křivka IQ

Členění intelektového nadání

(S.M.Nordby, in Jurášková, 2003)

- **bystrý jedinec – IQ 115 a více**
- **nadaný jedinec – IQ 130 a více**
- **vysoce nadaný jedinec – IQ 145 a více**
- **výjimečně nadaný jedinec – IQ 160 a více**
- **velmi vysoce nadaný jedinec – IQ 175 a více**

- míra nadání není vždy ve shodě s mimořádným školním výkonem a s celkovou školní úspěšností dítěte
- o rozvoji nadání rozhodují nejen mimořádné schopnosti, ale i řada dalších, tzv. mimointelektových faktorů, např. vnitřní motivace, zájem, vytrvalost nebo tvořivost
- nadání může koexistovat s handicapem a se znevýhodněními

Nadání, bystří (= výrazně nadprůměrní)

- snadno a rychle se učí
- konformnější
- pokud jsou vhodně motivovaní = úspěšní

**bystrý, bezproblémový žák není
prototypem mimořádně nadaného
žáka**

Setkali jste se již ve své profesní
kariéře s rozumově nadaným
žákem s dyslexií ?

přibližně polovina vyšetřených mimořádně nadaných dětí patří mezi všeobecně nadané, tzv. bezproblémové děti:

- jejich nadprůměrné schopnosti jsou velmi nápadné a jednoduše rozpoznatelné
- většina z nich pracuje ve škole podle IVP
- často prožívají trvalý školní úspěch doprovázený pozitivní zpětnou vazbou od nejbližšího okolí

druhá polovina dětí:

- nápadně nerovnoměrný, disharmonický profil rozumových schopností
- jejich talent není tak evidentní, často zastřen souběžným dílčím handicapem, nejčastěji SPU
- ve škole nebývají hodnoceny jako mimořádně nadané
- většina z nich získá trvalou „nálepku“ průměrných, popř. problémových žáků
- důraz bývá kladen na oblasti, kde selhávají a nikoli na ty, v nichž vynikají nebo mohou vynikat

= DĚTI S DVOJÍ VÝJIMEČNOSTÍ

DĚTI S DVOJÍ VÝJIMEČNOSTÍ

=

CHYTRÉ DĚTI SE ŠKOLNÍMI PROBLÉMY

..... disponují schopností myslet tak, jak je typické myslet pro mimořádně nadané jednice, ale současně podávají ve škole výkon, jež jejich intelektovým schopnostem neodpovídá, je totiž znevýhodněn a zkreslen poruchou učení.....

Charakteristiky **a projevy** **nadaných** **děť**

Intelektové charakteristiky

- při získávání informací samostatně používají encyklopedické zdroje a moderní technologie
- zajímají se o vztahy příčiny a následku, jsou schopny rozpoznat vztahy mezi jevy
- identifikují nesrovnalosti, jsou citlivé na existenci problémů
- mají zálibu ve strukturování informací a vytváření různých systémů (číselných, časových, hodnotových apod.)
- jsou schopny správně a rychle zobecňovat

-
- **mají rozvinuté kritické myšlení – tendence k pochybování, polemice a zvýšené sebekritice**
 - **mají bohatý slovník, přitahují je abstraktní pojmy**
 - **při hodnocení svých a cizích výsledků činnosti se řídí vlastními kritérii**
 - **jsou schopny delší koncentrace pozornosti než ostatní děti stejného věku**

Tvořivé charakteristiky

- při školních i mimoškolních činnostech projevují intelektuální hravost a zvědavost
- jsou schopny přijímat nové informace a vyžadují je
- velmi flexibilní v myšlení, dospívají k originálním způsobům řešení různých úkolů, snaží se hledat svoji vlastní odpověď na danou otázku
- dovedou být nekonvenční v uvažování
- snadno rozehrávají fantazii a imaginaci

Paměť

- vynikající paměť
- dobří pozorovatelé, dlouhodobě si zapamatují i drobné detaily
- pozornost však věnují zejména věcem a jevům, které je zaujaly

Motivační charakteristiky

- obvykle převaha vnitřní motivace před vnější
- jejich chování a jednání je často řízeno vědomým cílem
- vytrvalost při vykonávání činností, které je zajímají
- rozmanité zájmy, neunavuje je duševní činnost
- nebojí se riskovat

Emocionální charakteristiky

- **zvýšená potřeba emocionální podpory a emocionálního přijetí**
- **citlivost až přecitlivělost**
- **ve srovnání s vrstevníky působí jako emocionálně méně vyzrálé**
- **impulzivní, expresivně se vyjadřují při obhajování názorů**
- **přitahuje je estetická dimenze věcí**

Sociální charakteristiky

- **potřeba volnosti a aktivity**
- **vytvářejí tlak na okolí ke zvýšené pozornosti ke své osobě a činností**
- **v sociální skupině často zaujímají extrémní pozici**
- **vysoké nebo extrémně nízké sociální dovednosti**
- **odvaha k prezentování vlastních názorů, argumentovaně se hájí před skupinou**

-
- smysl pro humor, kterému nemusí spolužáci rozumět
 - vyhledávají starší děti pro komunikaci a pro činnost
 - jsou sociálně „naivní, důvěřiví a bezelstní“

**U některých dětí – nižší sebedůvěra a
problematické, neadekvátní utváření sebepojetí.**

Charakteristiky učení a školní projevy

Obečně:

intelektově nadané děti se snadno a rychle učí.

- relativně dobře se adaptují v novém učebním prostředí
- preferují individuální učení a práci před skupinovou
- schopni samostatně vyhledávat potřebné informace a orientovat se v nich
- znalosti v oblasti zájmu přesahují požadovaný rozsah i hloubku učiva

- s oblibou se učí prostřednictvím manipulace s objekty a experimentací
- tendence k induktivnímu učení a řešení problémů
- preference problémových úloh
- tendence ke strukturování řešeného problému
- nemají rády mechanické a paměťové učení
- při učení využívají fantazie a představivosti
- pracují vlastním pracovním tempem
- mají schopnost oddalovat dokončení činnosti, pokud nejsou spokojeni s jejím výsledkem

-
- snaha o dokonalé provedení úkolu, které je v souladu s jejich představou
 - často zpochybňují daný stav, polemizují s učiteli
 - mají potřebu prezentovat své znalosti nebo dovednosti před třídou

**hluboké znalosti v oblasti svého zájmu,
kterým ovšem chybí životní zkušenost a
kontext, bývají často jednostranně
zaměřené**

**pozor na výkyvy ve výkonu žáka
v jednom předmětu**

**pokud žák prokazuje výjimečné
znalosti v úzce vymezené oblasti –
zjistit, zda jde o jeho trvalejší zájem**

často překračují rámec znalostí učitele

**v extrémním případě učitel ani není schopen
přesně analyzovat samotnou otázku**

**důležité je, aby učitel upozadil své
ublížené ego a choval se profesionálně**

**školní řád je zpravidla plný příkazů
a zákazů, jejichž logické odůvodnění je
sporné, ale učitelé zjednodušují život**

**intelektově nadané děti bývají často kritické
k logice těchto norem nebo k logice příkazů
vydaných učitelem**

**děti s vysokými analytickými schopnostmi hbitě
najdou lapsus ve formulaci nebo myšlenkovou
chybu při vytváření normy**

**řada z dětí nezaváhá se zeptat učitele na správnost
rozhodnutí nebo normy a následně nezaváhají
argumentaci prokázat (zpravidla správnou), že
norma či rozhodnutí učitele jsou věcně či
formálně chybné**

**„Pokud se výjimečné nadání spojí
s větším stupněm extraverze a narazí
na trochu nešikovného a příliš
pedantského učitele, narodí se
revolucionář.“**

HANDICAPY DĚTÍ S DVOJÍ **VÝJIMEČNOSTÍ:**

- ve čtení
- v řeči, zejména ve fonologickém zpracování řeči
- v rychlém vybavování přesných slov, jež označují předmět nebo vyjadřují myšlenku
- v paměti, zejména krátkodobé, sekvenční a mechanické
- v pracovní paměti, zejména ve schopnosti podržet akustické nebo neřečové informace v krátkodobé paměti a současně zpracovávat přicházející novou informaci

-
- v pracovní rychlosti, zejména ve schopnosti rychle přijmout, zpracovat a použít novou akustickou nebo řečovou informaci
 - ve sluchovém a sekvenčním, tedy po sobě jdoucím zpracování informací
 - v exekutivních funkcích, zejména ve schopnosti plánovat, organizovat, uskutečňovat i měnit vlastní poznávací úsilí
 - v koncentraci pozornosti v určitých oblastech

PARADOXNÍ ŠKOLNÍ VÝKONY NADANÝCH DĚTÍ S DYSLEXIÍ:

- Jednoduché učivo je těžké vs. těžké učivo je jednoduché.
- Schopnost porozumět složitým vztahům vs. problém s podchycením izolovaných detailů.
- Schopnost řešit složité úkoly vs. problém popsat jednotlivé kroky řešení.
- Dobrá logická paměť vs. nedostatky v mechanickém učení a memorování.
- Rychlé myšlení vs. nedostatečně plynulá řeč.
- Dobré verbální schopnosti vs. chyby v písemném projevu.

-
- Hluboké přemýšlení, projevující se ovšem jako nesoustředěnost.
 - Tvořivost projevující se jako vyrušování.
 - Dobré porozumění obsahu vs. problém se zápisem přednášené látky.
 - Zájem o učení vs. snížená motivace při učení ve škole.
 - Problémy se čtením vs. zájem o četbu.
 - Problémy se čtením vs. dobré schopnosti vizuálně-prostorového myšlení a umělecké schopnosti

U nadaných dětí se často setkáváme s nevyrovnanostmi vývoje:

Předškolní věk a mladší školní věk

kognitivní vývoj x verbální vývoj

kognitivní vývoj x emocionální vývoj

kognitivní vývoj x sociální vývoj

Školní prostředí

kognitivní vývoj x grafomotorický vývoj

kognitivní vývoj x podávané výkony

**vysoké intelektuální nadání je nezřídka
vyváženo malou fyzickou zdatností a malou
šikovností**

**„Snaha mnohých budoucích špičkových
vědců o kotoul často končí pobavením
celé třídy.“**

**MN děti se často neúčastní mnoha
radovánek třídního kolektivu, připadají mu
dětinské, kolektiv žáka postupně začne
vynechávat a další akce už ho nezve**

**klesá sociální zkušenost a dovednost MN dítěte
(vznikne začarovaný kruh)**

**dítě se může jevit jako mlčenlivé,
samotářské, nesdílné, arogantní,
slaboduché.....**

**čím autoritativnější je celkové prostředí
školy – tím snáz dochází k různým formám
šikany**

**kolem 50% MN dětí bylo během své školní
docházky šikanováno
(často s mlčenlivým vědomím školy)**

**jsou divní, uzavření, netáhnou
s partou, často si s nimi není o čem
povídat, jsou fyzicky slabší.....**

Typologie nadaných dětí **s dyslexií**

1. IDENTIFIKOVANÉ NADÁNÍ, NEIDENTIFIKOVANÁ PORUCHA UČENÍ

nadání převažuje nad handicapy

- dítě je ve škole hodnoceno jako nadané, nikoli MN
- porucha učení je kompenzována rozumovými schopnostmi dítěte
- projevy poruchy učení se spíše bagatelizují
- dítě může být nesprávně hodnoceno jako nemotivované, bez zájmu, jeho výkon je vzhledem k jeho schopnostem nápadně snížen

2. NEIDENTIFIKOVANÉ NADÁNÍ, NEIDENTIFIKOVANÁ PORUCHA UČENÍ

nadání a handicap se navzájem maskují

- žák podává dlouhodobě podobný výkon jako většina spolužáků
- nápadné výkyvy při řešení různých typů úkolů (velmi kvalitní **X** podprůměrné)
- od těchto dětí se očekává pouze průměrný výkon
- zařazení mezi průměrné žáky pro ně bývá obtížné změnit
- školní situace se může výrazně zhoršovat ve vyšších ročnících

3. NEIDENTIFIKOVANÉ NADÁNÍ, IDENTIFIKOVANÁ PORUCHA UČENÍ

handicapy jsou nápadnější než nadání

- žák je obvykle zařazen do programu k nápravě handicapů, bez souběžného rozvoje nadání
- nadprůměrné rozumové schopnosti bývají trvale podceňovány a přehlíženy

▶ jde o nejrizikovější skupinu uvnitř celé populace nadaných s dyslexií ◀

PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH

1.

Akcelerační varianta (= urychlující)
nejefektivnější u žáků matematicky nadaných
„separační varianta“

- ✓ předčasný nástup do školy
- ✓ nástup do druhého ročníku základní školy
- ✓ přeskakování ročníků (v jednom i více předmětech)
- ✓ ukončení výuky daného předmětu za kratší dobu
- ✓ docházka na výuku v určitém předmětu na vyšší stupeň školy
- ✓ možnost výběru náročnějších volitelných předmětů
- ✓ vytvoření IVP v předmětu, kde dítě vyniká

2.

Enrichment varianta (= obohacující)
nejefektivnější u žáků typu „badatel“
„integrační varianta“

- ✓ samostatné studium, potom prezentace výsledků
- ✓ projektové vyučování – zapojení žáků i z jiných tříd a ročníků
- ✓ skupinové vyučování – využití různé úrovně schopností dětí k řešení problému rozdílné obtížnosti
- ✓ účast ve výuce ve vyšším ročníku
- ✓ přítomnost pomocníka – konzultanta učitele ve třídách, možnost individuálního přístupu
- ✓ možnost výběru náročnějších volitelných předmětů
- ✓ výuka podle IVP
- ✓ jmenování školitele – tutora pro dlouhodobější vedení žáka

**V praxi většinou
kombinovaná varianta.**

TREND POSLEDNÍ DOBY

**tvorba diferencovaného kurikula
pro nadané – vypracování edukačních
a podpůrných nabídek pro tuto populaci**

Cílem:

- **rozvoj silných stránek nadaných (vzdělávací nabídky)**
- **rozvoj slabších stránek (slabin) nadaných (podpůrné nabídky)**
- **prevence nebo zmírnění osobnostních nebo sociálních problémů nadaných (podpůrné nabídky)**

Potřeby nadaných žáků

- Poskytovat rozsáhlý základ informací z různých oblastí
- Rozvinout základní pojmy a schopnosti pro podání maximálního výkonu
- Zajistit učební aktivity přiměřené úrovni
- Zajistit přístup k informacím a samostudiu
- Rozvíjet tvořivé myšlení a myšlení k řešení problémů
- Rozvíjet divergentní myšlení
- Rozvíjet konvergentní myšlení
- Podporovat vývoj sebeuvědomění, sebereflexe
- Podněcovat k tvorbě cílů vyšší úrovně
- Rozvíjet autoregulaci, disciplínu v učení, vůli
- Rozvíjet sociální vztahy s ostatními žáky

Instituce, kam je možné se obrátit s nadaným dítětem:

- školy (základní, střední, vysoké)
- střediska volného času
- základní umělecké školy
- nestátní organizace (Mensa, Centrum nadání)
- zahraniční stáže a stipendia (fondy Socrates a Erasmus)
- soutěže a olympiády
- psychologické poradny
- internetové kurzy a internet
- vzdělávací tisk a média (21. století, ABC, 100+1 zahraničních zajímavostí, National Geographic...)

Základní metody a formy práce s nadanými

Metody:

- **Projektové vyučování**
- **Problémové vyučování**
- **Práce v centrech aktivit**
- **Aktivizující metody** (diskuse, heuristické metody, situační metody, simulační metody, inscenační metody, didaktické hry, dramatizace, laboratorní práce heuristického charakteru, experiment)

Organizační formy:

- **Skupinové a kooperativní**
- **Individualizované**
- **Diferencované**
- **Exkurze**
- **Integrované učební celky = průřezová témata**
- **Samostatná domácí práce**

Možnosti hodnocení nadaných žáků:

NADANÝ ŽÁK POTŘEBUJE SLYŠET POCHVALU A POVZBUZENÍ!

- cílem hodnocení je objektivní a korektní postoj k výkonu nadaného žáka
- hodnocení je nedílnou součástí výuky a koresponduje se způsobem výuky a tak jako u ostatních žáků má diferencovaný charakter
- funkce hodnocení: diagnostická a intervenční
- hodnocení – způsob, jak pomoci nadanému odhalit jeho silné a slabé stránky

- **nadaný žák: vysoká míra vnitřní výkonové motivace:**
 - touha po poznání, snaha podávat vysoký výkon, radost z poznání a učení
- **způsob hodnocení na 1. st. ZŠ má akceptační a pozitivní charakter**
- **vzhledem k častému perfekcionismu a neprůbojnosti nadaných žáků je důležité:**
 - stanovit jasná kritéria hodnocení
 - nekompetitivní – nesoutěživé – taktní klima
 - neporovnávat nadané s výkony ostatních
 - spíše slovní hodnocení – lépe vyjadřuje
 - známkování v kombinaci se slovním hodnocením

■ práce s chybou:

- chyba jako pozitivní východisko práce
 - nadaný žák má právo na chybu, selhání, nedokonalost (problémy např. s grafomotorikou)
 - pozor na stres z neúspěchu (nadané dívky, perfekcionisti...)
- MN má jako ostatní žáci právo na vlastní tempo práce
- nadaní rádi pracují v klidu, hloubají, hledají originální řešení
- učitel pomáhá žákům porozumět svým přednostem, schopnostem i problémům, vede rozvoj nadaného žáka

■ **tvorba portfolia**

- specifické možnosti hodnocení žáka
- žák má možnost vysoké míry seberealizace
- individualizace práce
- v portfoliu je patrný vývoj žáka

▪ typy hodnocení

- **slovní** – popis hodnocení
- **znakové** – obrázky, znaky, značky
- **průběžné**
- **výroční** (čtvrtletní, pololetní...)

- **učitelem**
= **důležité**: žák musí mít pocit, že učiteli záleží na jeho práci, výkonu, že je třeba úlohy dokončovat

- **žákem samotným** – sebehodnocení

- **hodnocení žáků navzájem**

Sebehodnocení:

cíl: vytváření správného sebeobrazu, rozvíjet přiměřený, objektivní postoj ke svému výkonu a k sobě samému

NŽ mají příliš vysoké požadavky na vlastní výkon, jsou perfekcionisté, nebo naopak výrazně přeceňují svoje schopnosti a dovednosti

PEDAGOGICKÉ ZÁSADY HODNOCENÍ

- **zásada pozitivnosti - povzbuzující, oceňující, neznamená přehlížet chyby a problémy**
- **i přes kritiku a upozornění na nedostatky musí žák vědět, že si ho učitel váží a oceňuj ho**
- **učitel pomáhá zvyšovat sebevědomí či korigovat nevhodné přeceňující sebehodnocení cestou systematického pozitivního a objektivního hodnocení**
- **zásada individuálního přístupu**
- **učitel vyjadřuje hodnocení adresně, nesrovnává výkony s ostatními žáky, pokud se jedná o negativní hodnocení je vhodné jej sdělovat osobně**

POUŽITÁ LITERATURA (1.)

- ✓ **Hříbková, L.: Psychologická problematika talentu a nadání. Praha, Pedagogická fakulta UK, 1995.**
- ✓ **Fořtík, V., Fořtíková, J.: Nadané dítě a rozvoj jeho schopností. Praha, Portál, 2007.**
- ✓ **Hříbková, L.: Nadání a nadání. Praha, Grada, 2009.**
- ✓ **Pasch, M. a kol.: Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Praha, Portál, 1998.**

POUŽITÁ LITERATURA (2.)

- ✓ **Rosecká, Z. a kol.: Malá didaktika činnostního učení. Brno, Tvořivá škola, 2003.**
- ✓ **Portešová, Š.: Rozumově nadané děti s dyslexií. Praha, Portál, 2011.**
- ✓ **Jurášková, J.: Základy pedagogiky nadaných. Praha, Institut pedagogicko-psychologického poradenství, 2006.**

Myšlenka na závěr:

**Připadá vám vzdělání
nákladné?**

Tak vyzkoušejte hloupost.

**Norbert Kroó (místopředseda Maďarské
akademie věd)**

**DĚKUJEME
ZA
POZORNOST**

